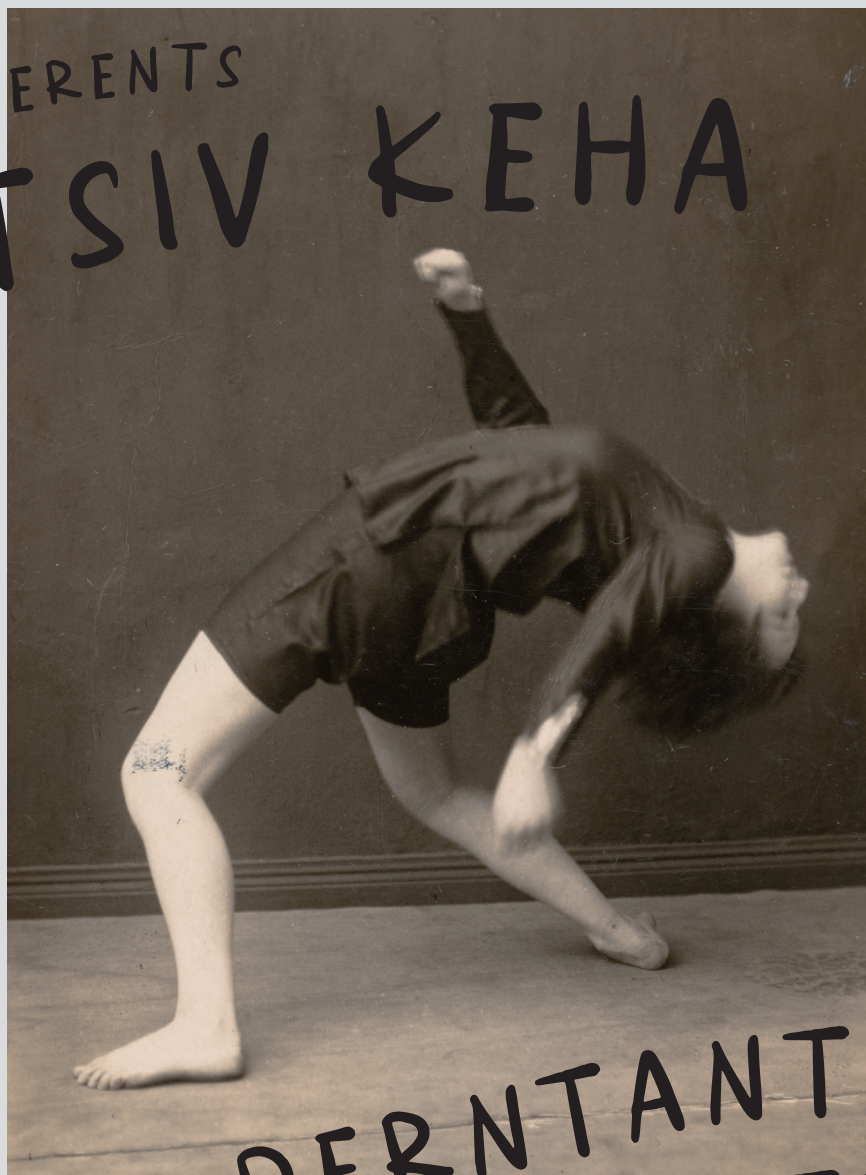

◀ AJALOOMUUSEUM ▶

TEESID

KONVERENTS
TANTSIV KEHA

10.10-11.10.2024

MODERNTANTS
AJA PÖÖRISTES

EESTI
TEATRIURIJATE
JA -KRIITIKUTE
ÜHENDUS

TEATRI- JA
MUUSIKAMUUSEUM

Konverents „Tantsiv keha. Moderntants aja pöörises“ toimub 10.-11. oktoobril teatri- ja muusikamuuseumi Peeter Süda nimelises saalis. Rahvusvaheline konverents vaatleb eelmise sajandi alguse Eesti kultuurielu läbi tantsu prisma.

Moderntantsust, mida toona nimetati plastiliseks või vabaks tantsuks, kujunes eelmise sajandi alguses üks modernsuse sümbol ja tantsijate kehaline ekspressiivsus ei jätnud publikut külmaks. Rahvusvahelise konverentsi põhiosa vaatleb tantsukunsti seoseid teiste kunstivaldkondadega ning analüüsib Eesti tantsijate loomingut. Ettekannetes tuleb juttu tantsukunstnikest, kelle loomingule tuginevad praegused saavutused selles valdkonnas. Konverentsi viimases osas heidetakse pilk 1990. aastatele, mil moderntantsuga oli pärast iseseisvuse taastamist taas võimalik tegeleda, ja küsitakse, mille poolest erines moderntantsu teine tulemine esimesest.

Korraldajad:

Eesti Teatriuurijate ja -kriitikute Ühendus

Anne-Liis Maripuu

Heili Einasto

Anneli Saro

SA Eesti Ajaloomuuseum

Annely Kaldoja

Krista Sarv

KARL TOEPFER

VÄLISVAADE VARASELE MODERNTANTSULE EESTIS: KUIDAS ELLA ILBAKU PILT MUUTIS MU ELU

Inglise keeles

Minu ettekanne käsitleb Eesti tantsulugu välismaisest vaatenurgast. Eesti 1920. aastate tantsust sain teadlikuks tänu Lea Tormise raamatus „Eesti ballett“ (1984) avaldatud pildile, mis kujutas eesti tantsijat Ella Ilbaku (1895–1997). 1920. aastatel teatigi moderntantsu pigem meediakanalites või postkaartidel avaldatud tantsijapiltide kui etenduste kaudu. Samamoodi tegelevad meie aja tantsuteadlased varase moderntantsu ajaloo eelkõige tollaegsete tantsijate piltide kaudu, eriti uurides moderntantsu ajalugu riikides, mille keeli ei osata. Kirjeldan, kuidas Ella Ilbaku pilt tõi mind 1995. aastal Eestisse tema kohta teavet otsima, kohtumist teatriajaloolase Lilian Kirepega (1927–2018) ja meie Ilbaku arhiivimaterjalide uurimist Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumis. Räägin oma hilisematest püüdlustest määratleda Ilbaku panust rahvusvahelisse (rohkem kui rahvuslikku) tantsulukku, tema tähtsust mitte-eestlase jaoks ning tema mõju minu isiklikule suhtele tantsuajaloo ja -uurimisega. Nende pingutuste hulka kuuluvad muu hulgas minu püüded õppida eesti keelt, arhiivikülastused teistes riikides, uurimustöö eesti pantomiimist 1920. aastatel ja Nõukogude ajal ning minu lõplik veendumus, et välismaine vaatenurk Ilbakule hõlmab uuenduslikku või „võõrast“ tantsuloo uurimise ja kirjutamise meetodit.

Karl Toepfer on San José Ülikooli emeriitprofessor. Ta õpetas teatriprogrammi ning oli humanitaarteaduste ja kunstide kolledži dekaan. Doktorikraadi sai ta California Ülikoolist Los Angeleses (UCLA). Tema silmapaistvamate raamatute hulka kuuluvad „Empire of Ecstasy: Nudity and Body Culture in Germany 1910–1935“ (1997) ja „Pantomime: The History and Metamorphosis of a Theatrical Ideology“ (2022), millest viimane on täies mahus saadaval veebis. Ta on avaldanud arvukalt teadusartikleid ja romaani „School of Illusions“ (2019). Ta on mitmel korral pidanud külalisloenguid ka Tallinna Ülikoolis.

MART LAUL

FOTOTEHNIKA SÕDADEVAHELISEL PERIOODIL

Ettekanne keskendub fotograafi tehnilistele võimalustele tantsu pildistamisel sõdadevahelisel perioodil. Mida oli fototehniliselt võimalik kujutada? Millised tingimused pidid olema foto tegemiseks täidetud? Millised olid fototehnilised piirid tantsu kujutamisel?

Tantsufoto esitas toonastele fotograafidele ja fototehnikale tõelise väljakutse, sest fotol kujutati liikumist. Soovitud kujutise kättesaamine eeldas fotograafilt äärmist meisterlikkust. Tehniliste võimaluste poolest töötas fotograaf n-ö kirstunurgas, kus ta pidi kasutama kõiki meetodeid. Fotol sai olla aga vaid illusioon või iseloomulik hetk tantsust.

Ettekandes räägin, kuidas fotograafid väljakutse vastu võtsid. Loeng on üles ehitatud ajateljena, kus kirjeldan samm sammu haaval, milliseid otsuseid ja millises faasis tuli fotograafil langetada, milliste raskustega tuli toona fotograafidel kokku puutuda ja mis juhtus, kui ühes või teises protsessi etapis eksiti.

Neid teemasid avades toon näiteid teatri- ja muusikamuuseumi fotokogus olevatest tantsufotodest ja näitan fotosid, millel on tehnilised tagajärjed. Samuti toon paralleele tänapäevaga ja räägin, millised piirangud on tantsu pildistamisel tänapäeval.

Mart Laul on fotograaf ja Eesti Ajaloomuuseumi fotospetsialist. Tööd fotokogudega alustas ta Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumis 2012. aastal. Ta on pildistanud filmile alates 2005. aastast. Koostöös Tanel Vergiga (Tallinna Linnamuuseumi fotomuuseum) on Mart Laul koostanud analoogfoto näitused vendadest Parikastest „Fotograafide Johannes ja Peeter Parikase fotode esitamine“ (Teater Estonia galerii, 2018) ja teatrifotograafist Armin Allast „Teater objektiivis“ (Teater Estonia galerii, 2019).

LIIS KOLLE

HANNO KOMPUS KUI „MUUSIKA NÄGELISEKS TÕLGITSEJA“ TANTSU JA RÜTMIKA VAIMUST

Ettekandes keskendun Hanno Kompuse (1890–1974) kui ooperilavastaja suhtele tantsukunstiga nii selle teoreetilisest kui praktilisest aspektist. On teada, et üliõpilaspäevist alates pidas Kompus tähtsaks keha ja vaimu harmoonilist suhet ning pani rõhku kehalisele väljendusele. Eriti tähtsad tema kujunemisel olid Moskvas veedetud õpiaastad, kus ta muu hulgas käis Emile Jaques-Dalcroze'i rütmilise gümnaastika kursusel, mille kohta avaldas 1916. aastal ka artikli „Rütmi osa kasvatuses elule ja taidele“ (Üliõpilasleht). Teisalt avastas Kompus enda jaoks Moskva Kammerteatri, kus Aleksandr Tairov tegeles teatri vabastamisega teiste kunstide, eriti (naturalistliku) kirjanduse ikkest, tema olemuslike väljendusvahendite (miimika, žest, liikumine, hääl) kultiveerimisega, mis võis väljenduda ka tekstita pantomiimis. Seal nähtud etendused vastasid Kompuse (tollasele) teatriideaalile, ta on neid hiljemgi nimetanud oma suurimateks teatrielamusteks üldse. Pole kahtlust, et kogetu jõudis transformeerununa ka tema hilisemasse tegevusse ooperilavastajana.

Veel enne lavastajana tööleasumist kirjeldas Kompus nii Estonia ooperilavastuste arvustustes kui ka artiklites oma tõekspidamisi liikumisest muusikalavastuses. Ooperi ja opereti lavaletoomisel peaks tema arvates lähtuma muusikast ja selle „vaimust“, st muusika stiilist, karakterist, meeleolust. Lauljate liikumine pidi sarnanema mitte funktsionaalse olmelise liikumise, vaid pigem tantsuga (eriti vajas see rõhutamist, kuna Eesti sõnateatris valitses tollal realistlik–naturalistlik teatrikeel). Eelkõige tähendas see muusika rütmist lähtuvat liikumist, kus ei tohtinud astuda „nootide vahele“. Rütmika ja plastiline tants olid siin tähtsad suunanäitajad. Hiljem, kui Kompus 1923. aastal juba ise oli Estonia ooperilavastaja, süvenes kaasaegse tantsu kohalolek ning mõju Rahel Olbrei kutsumisega Estonia ballettmeisteriks, kes lõi tantse ka ooperilavastustele.

Soovin ettekandes tegeleda küsimusega, kas ja kuidas on tantsu põhimõtted ning spetsiifika teatri-, sh ooperilavale ülekantavad, kuivõrd Kompus neid ise oma lavastustesse integreerida suutis ning kas midagi tema ideedest ja taotlustest on säilinud ka tänapäeva Eesti muusikateatris.

Liis Kolle on ooperilavastaja, õppejõud ning muusika- ja teatriajakirjanik. Lõpetanud Tartu Ülikooli teatri- ja kirjandusteaduse magistrina (magistritöö „Hanno Kompuse kujunemine lavastajaks“) ning Berliinis Hanns Eisleri nimelise muusikakõrgkooli muusikateatri lavastajaerialal. Täiendanud end lavastajate Peter Konwitschny ning Volker Schlöndorffi meistrikursustel ja kultuurikorralduse alal cimdada meediaakadeemias Berliinis. Olnud Bayreuthi festivali ja Deutsche Bank Kulturstiftungi stipendiaat, Eesti Vabariigi kultuuripreemia ja Eesti teatri aastapreemia nominent. 2007–2011 ja alates 2015 EMTA ooperistuudio lavastaja. Õpetanud Giefseni Ülikoolis Saksamaal, Eesti Kunstiakadeemias ja viinud läbi meistrikursusi. Tõlkinud näidendeid ja libretosid.

MEETA VARDJA

SAATEMUUSIKAST ELMERICE PARTSI, GERD NEGGO JA ELLA ILBAKU KAVADES

20. sajandi alguses esile kerkinud moderntants tõi lisaks täiesti uuele peatükile tantsu ajaloos kaasa ka põhimõttelise muutuse selles, millist muusikat hakati tantsu saateks kasutama. Uue suuna esindajad, sh moderntantsu teerajaja Isadora Duncan (1877–1927), pöördusid klassikalise kontsertliku instrumentaalmuusika poole, mis oli heaks taustaks inimese olemuse ja tundmuste kehalisele väljendusele. Tantsiti Chopini, Brahmsi, Tšaikovski, Wagneri ja teiste 19. sajandi heliloojate loominguga saatel. Kunstmuusika ühendamine moderntantsuga tekitas vastakaid arvamusi – osa kuulajaskonnast leidis sellise kombinatsiooni olevat vastuvõetamatu, teiste seas tekitas säärane valik tugeva heakskiidu. Klassikalise muusika eelistamine peegeldub ka Eesti moderntantsu pioneeride 1910.–1920. aastate kavades, milles esinevad samuti Chopin, Brahms jt, lisaks heliloojad varasematest aegadest (Bach, Beethoven), Põhjamaade komponistid (Grieg, Sibelius) ning ka Eesti autorid (Eller, Tobias). Ettekandes vaatlen lähemalt kolme olulise Eesti tantsija – Ella Ilbaku (1895–1997), Gerd Neggo (1891–1974) ja Elmerice Partsi (1878–1974) saatemuusika valikut. Analüüsin võrdlevalt, millised olid tantsijate muusikahoiakud ning milliseid teoseid nad oma kavades kasutasid, kas nende valikutes oli erinevusi ja kui oli, siis milliseid, ning kuidas suhestus tantsijate kavade muusikaline osa laiemalt toonase muusikaelu suundumustega. Lisaks uurin, kas ja kuidas on kommenteeritud ja hinnatud tantsude saatemuusikat toleaegsetes arvustustes. Käsitluse põhilisteks allikateks on tantsijate kavalehed ning ajalehtedes Postimees, Päevaleht ja Vaba Maa ilmunud artiklid.

Meeta Vardja on Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia muusikateaduse doktorant. Oma väitekirjas keskendub ta muusikateaduse kateedri kujunemisloole nõukogudeaegses Tallinna Riiklikus Konservatooriumis. Ta on omandanud Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias *cum laude* bakalaureusekraadi muusikapedagoogikas ja magistrikraadi muusikateaduses. Doktoritööpingute kõrval õpetab ja juhendab ta EMTA tudengeid, kirjutab arvustusi kultuuriväljaannetele ning on ka EMTA kontserdikeskuse toimetaja.

ANNE-LIIS MARIPUU

ELMERICE PARTSI TÕUS JA LANGUS

Elmerice Partsi (1878–1974) isik ei ole eesti kultuuriloos päris tundmatu – tõenäoliselt on paljud kuulnud tema nime seoses Salomé osatäitmisega Draamateatri samanimelises lavastuses (1919). Ilmselt ollakse kuulnud sedagi, et ta oli üks esimesi plastilise tantsu viljelejaid Eestis. Sellele vaatamata ei ole tema maine kuigi kõrge, teda ei peeta andekaks tantsijaks ega osavaks koreograafiks. Minu meelest siiski õigustamatult.

Partsi karjäär algas 1920. aastal ning kestis kokku umbes seitse aastat; viimasel kahel aastal esines ta koos Herman Kolt-Oginskyga (1902–1977). Partsi tantsustiil muutus aja jooksul märgatavalt. Partsi kannustas soov uuendada tantsukunsti, et „mitte kaotada sidet nüüdisaja elurütmi ja modernelu uute tähistega“ (Päevaleht, 14.02.1926). Ta alustas õrna, tundeküllase, teinekord meelas-sensuaalse tantsijannana. Karjääri teises pooles keskendus ta kaasaegsele linnaelule, koos Kolt-Oginskyga kujutas ta meelemürkide mõju, erootilisi elamusi, masinaosade monotoonset liikumist. Siinsete kriitikute suhtumine Partsi loomingusse tegi läbi sama drastilise muutuse. 1924. aastal peeti teda Eesti üheks parimaks tantsijannaks; kaks aastat hiljem kõlasid seisukohad, et esitletu ei kuulunud kunsti valda.

Suhtumises tantsijasse ja tema loomingusse peegelduvad ajastu hoiakud, tõekspidamised ja seisukohad. Nad kõnelevad sellest, mida peeti kunstipäraseks. Lisaks sellele heidavad nad valgust sellele, kuidas suhtuti naisesse, tema kehasse ja keha kaudu väljendatavasse.

Analüüsin ettekandes, mis tagas Partsile edu kriitikute silmis karjääri algusaastatel ning mis takistas mõni aasta hiljem tema ja Kolt-Oginsky loomingut kunstiks tunnistamast.

Anne-Liis Maripuu on Tartu Ülikooli doktorant. Tema uurimistöö teema on moderntants Eestis ja Saksamaal enne Teist maailmasõda. Täpsemalt vaatleb ta, kuidas Eesti esimesed moderntantsijad end laval kujutasid. Maripuu on avaldanud mitmeid Eesti tantsuajaloole pühendatud uurimusi, mh kogumikus Teatrielu ning ajakirjades Teater. Muusika. Kino ja TantsuKuukiri. Maripuu on korraldanud kaks fotonäitust, „Tantsides vabaks. Plastilise tantsu algusaastad Eestis 1913–1944“ koostöös Heili Einasto ning Eesti Teatri- ja Muusikamuseumiga ning „Tants üksnes on suverään. Gerd Negro 130“.

SILLE KAPPER-TIISLER

ELMERICE PARTSI RAHVATANTSUAINELINE LOOMING

Põlvamaal baltisaksa päritolu mõisarentniku peres sündinud, Saaremaal kasvanud ning Tartus võimlemis- ja tantsuõpetajana tegutsenud Elmerice Parts (1878–1974) oli tõenäoliselt esimene moderntantsu koreograaf, kes kasutas oma loomingus mingil moel eesti rahvatantsust lähtuvaid motiive. Tantsijana oli tema repertuaaris rahvamuusikast ja mõningatest rahvatantsulikest liigutustest lähtuv number pealkirjaga „Pulmapoiss“, mis leidis ajakirjanduses aktiivset vastukaja, ent mille esitamine piirdus mingil veel selgitamist vajaval põhjusel siiski ainult ühe, 1924. aastaga. Pärast tantsijakarjääri lõppu, 1930. aastatel asus Elmerice Parts aga looma ja õpetama nn stiliseeritud rahvatantse.

Ettekandes plaanin analüüsida, missuguseid rahvatantsuelemente Elmerice Parts oma tantsude loomisel kasutas, kust ta neid „sai“, kuidas esitles ja millel põhinesid või millele võivad viidata tema kunstilised valikud.

Analüüsi tulemused võiksid ka näidata, kuidas iseloomustab moderntantsija pöördumine rahvatantsu poole 1920.–1930. aastate Eesti kiirelt arenevat ja mitmekesistuvat tantsuelu üldisemalt, sh nii tantsuharidust ja -harrastust kui ka professionaalset tantsu.

Nimetan oma uurimisviisi etnokoreoloogiliseks, mis antud juhul tähendab tantsuajaloo, -antropoloogia, -folkloristika jt distsipliinidele omaste meetodite sünteesimist vastavalt vajadusele ja võimalustele. Otsese allikmaterjalina Elmerice Partsi rahvatantsuainelise loomingu kohta on meil praegu kasutada üks pilt, kus arvatavasti kujutatud just teda, rahvarõivale viitavas kostüümis „Pulmapoissi“ tantsimas, samuti etteastete arvustused jm kajastused ajalehtedes ning tema loodud lastetantsude kirjelduste kogumik aastast 1935. Pilt, ajakirjandustekst, tehniline tantsukirjeldus ja koreograafi enda kaastekst kui väga erinevad allikatüübid koos kitsama ja laiema konteksti ning varasemate uurimustega võivad avada koreograafi tegevust ja taotlusi eri nurkade alt.

Rahvatantsuelementide kasutamist on Eestis varem analüüsitud nõukogude- ja taasiseseisvusaegse lavalise rahvatantsu, tantsupidude, harrastusrühmadele loodud autoritantsude ja ka balleti kontekstis. Teise maailmasõja eelset ja moderntantsu koreograafide rahvatantsuainelist loomingut on uuritud vähem. Selle vaatenurga lisamine mitmekesistab meie arusaamu rahvatantsu poole pöördumise võimalikest eesmärkidest ja rahvatantsuainese funktsioonidest koreograafilises loomingus.

Sille Kapper-Tiisler on koreograaf-lavastaja, filosoofiadoktor, tantsuanalüütik ja -uurija, kes on keskendunud peamiselt pärimus- ja rahvatantsu ajaloole ning nüüdisilmingutele, sh ehedad traditsioonid, taaselustamine, tantsuharrastus, -haridus jm. Töötab Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia ja kunstide instituudis rahvakultuuri dotsendi ametikohal ning rahvakunstiansambli Leigarid kunstilise juhina.

Juhendanud hulgaliselt loov-praktilisi ja uurimuslikke koreograafia bakalaureuse- ja magistritöid, loonud pärimuspõhiseid tantsu- ja kontsertlavastusi, osalenud tantsupidude kunstilises meeskonnas liigijuhi, lavastaja ja assistendina, olnud Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Seltsi rahvatantsumentor, koolitanud tantsuõpetajaid ja rahvatantsujuhte ERRSi, Eesti Rahvakultuuri Keskuse, Eesti Folkloorinõukogu, TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia jt korraldatud kursustel, osalenud tantsuspetsialisti kutsekomisjonis, rahvatantsujuhtide kooli õppekava arendamisel jt temaatilistes töörühmades.

KAI STAHL

MODERNTANTS JA TANTSIJAJA EESTI KUJUTAVAS KUNSTIS 1910. JA 1920. AASTATEL

Ettekandes pööran tähelepanu sellele, mil viisil eelkõige Eesti kunstnikud jäädvustasid Eesti moderntantsijaid eelmise sajandi esimestel aastakümnetel. Toon esile mõtteid, mis võisid väljendusviiside taga peituda. Sajandi alguseks oli Ameerikast Euroopasse jõudnud täiesti uuenduslik, kunstižanreid ületav liikumise vorm, mis oma uudsusega ei jätnud traditsioonilistele väljendusviisidele alternatiive otsivat kultuuriväge külmaks ka Eestis. Võlutud oldi tantsijannade plastilistest tantsunumbritest, mis aga äratasid ka vastuolulisi tundepahvakuid.

Tuntuim kunstiteos tollastest Eesti tantsijatest pärineb ungarlaselt Endre Komáromi-Kaczilt (1880–1969). Selleks on tema õrn ja melanhoolne, õlivärvidega maalitud rinnaportree eesti esimesest elukutselisest tantsijast Ella Ilbakust (1895–1997), keda jäädvustas samas žanris ja tehnikas 1926. aastal ka Caesar Kunwald (1870–1946). Ilbakut erinevates tantsupoosides jäädvustasid enamasti fotograafid. Eesti kunstnikest Ants Laikmaa (1866–1942) pööras aga tähelepanu Gerd Neggole (1891–1974), kellest ta maalis staatilise rinnaportree. Säilinud ja teadaolevate teoste puhul on tantsija nimi jäänud enamasti nimetamata, kui teda on kujutatud tantsides, näiteks Anton Starkopfi (1889–1966) või Ado Vabbe (1892–1961) töödes. Mõlemad kunstnikud viibisid nende teoste loomise ajal Euroopa modernse tantsu ja kunsti keskustes või olid neid eelnevalt külastanud. Anonüümsuse suhtes erandiks võiks pidada ise moodsa tantsuga tegelenud ja kunstnikuna vähetuntuks jäänud Karl Krahet (1890–1922), kes kujutas proua Elmerice Partsi (1878–1974) tantsivana; pildil maas lebav pealuu viitab Salomé rollile. Üheks inspiratsiooniallikaks nii tantsijannadele kui ka nende kujutamisele kunstis olid idamaised tantsud, näiteks Richard Straussi ooperiks kirjutatud Oscar Wilde'i „Salomé“ (esietendus 1905) nimategelase esitatud „Seitsme loori tants“, mis tõi tasuks Ristja Johannese pea.

Kai Stahl on Turu Ülikooli filosoofiadoktor kunstiteaduse alal. Ta on keskendunud peamiselt Eesti naissoost kunstnike loomingu, modernistide ja teisiti tegemiste uurimisele. Temalt on ilmunud mitmeid teadusartikleid ja doktoritöö („Dualismid marginaaleissa: Naistekijyys ja modernisaatio Natalie Mein 1910–1920-lukujen tuotannossa“, 2023) lisaks monograafia „Ainulaadne sösarkond. Öed Kristine, Lydia ja Natalie Mei“ (2020).

RIIKKA KORPPI-TOMMOLA

VARAJASE MODERNTANTSU KÜLALISSETENDUSTE POLIITIKA - EESTI

TANTSIJAD SOOMES

Inglise keeles

Ettekandes tutvustan Eesti tantsukunstnikke, kes külastasid Soomet enne Teist maailmasõda. Kes ja milliste tantsunumbritega esinesid, milline oli esinemise kontekst ja milline oli Eesti tantsukunstnike kuvand Soome kriitikute seas? Kindlasti on Soomes enim nähtud eesti moderntantsijat Ella Ilbakut (1895–1997), kes astus oma sooloetendustega esimest korda üles Soome Rahvusteatri 1922. aastal ning pärast seda aastatel 1930, 1932, 1933 ja 1936. Näiteks koosnes 1930. aastate ringreis koos Soome pianistiga 45 esinemisest 26 linnas üle Soome, sealhulgas väikelinnades. Ilbak sai Soome publiku hulgas väga populaarseks. Ta tegutses kultuuridiplomaadina ja temast sai oluline tegelane nn Eesti-Soome kultuurisilla ehitajate seas, kuigi varasemates ajalookirjutistes pole teda nende hulgas mainitud.

Teised eesti moderntantsijad, kes enne Teist maailmasõda Soomet külastasid, olid Elmerice Parts (1879–1974) jaanuaris 1924, Alice Jürna (1902–1964) aastal 1927 ja Gerd Neggo (1891–1974) oma tantsurühmaga 1929. aastal rahvusvahelisel võimlemisfestivalil. Kõik nad esinesid Helsingis. Nimetatud tantsijate ja nende külalissetenduste abil uurin Eesti ja Soome varajase tantsu arengu eripärasid, sarnasusi ja erinevusi.

Eesti tantsijate visiitidega seotud ülevaated, tekstid ja artiklid kajastasid ka mõlema riigi poliitilisi vaateid. Poliitika ilmnes olenevalt ajastust, olukorrast ja etenduste kontekstist erineval viisil. See ilmnes ka siis, kui Eesti iseseisvuspäeva tähistamiseks organiseeriti kahel korral (1922, 1930) Ella Ilbaku etendusi. Poliitilised seisukohad avaldusid ajakirjanduse retoorikas, üksikintervjuudes, etendustel toimunud sõnavõttudes ja kriitikas, eriti 1930. aastate õhkkonnas.

Riikka Korppi-Tommola on tantsuteadlane. Ta õpetab tantsu- ja teatriajalugu ning -analüüsi Helsingi Ülikoolis ning Soome Rahvusooperi ja -balleti balletikoolis. Tema doktoritöö (2014) käsitles Soome moderntantsu muutumise protsessi 1960. aastatel. Varem töötas Korppi-Tommola elukutselise tantsijana (1980–2000) Helsingi Linnateatri tantsutrupis. Viimased artiklid väljaannetes: „Vieraita näyttämöllä - Suomen ja Viron teatteri- ja tanssisuhtet“ (2024), „Se alkoi joutsenesta. Sata aastat arkea ja unelmia Kansallisbaletissa“ (2021).

VALDA VIDZEMNIECE

EESTI MODERNTANTSIJATE KÜLALISSETENDUSED LÄTIS: ÜLEVAADE

AJAKIRJANDUSVÄLJAANNETEST (1921–1935)

Inglise keeles

Ettekandes vaatlen moderntantsu arengut Lätis 1920. ja 1930. aastatel, mil lisaks Läti tantsukunstnike etendustele toimusid ka tantsijate külalisesinemised ning nende seas oli eriline roll just Eesti moderntantsijatel. 1920. aastatel tekkisid Lätis järjepanu uued tantsukoolid, mis populariseerisid plastilist ja rütmoplastilist tantsu, saksa moderntantsu ideid, aga ka Jaques-Dalcroze'i eurütmika meetodit. Et mõista paremini tantsu arengut Lätis, on oluline pöörata tähelepanu külalisartistide esinemistele ja kontsertidele, millest õppisid ja said inspiratsiooni Läti tantsijad ja koreograafid. Läti publik tutvus seeläbi Euroopa uute tantsusuundadega.

Kaks eesti tantsijat – Elmerice Parts ja Ella Ilbak – esinesid Lätis 1921. aastal, kui kultuurielu pärast sõjakannatusi ja võitlust iseseisvuse eest alles kosuma hakkas. Elmerice Parts külastas Lätti ka järgmisel aastal, kuid Ella Ilbak esines Lätis peaaegu igal aastal, pälvides nii avalikku tunnustust kui ka kiitust kriitikutelt. Ilbakust kujunes uue tantsu eeskuju. 1920. alguses ülistasid arvustajad Eesti tantsijate julgust minna kaasa moderntantsu trendidega, mis Lätis ilmnisid tol ajal vaid pedagoogikas.

Gerd Negro esines Riias 1927. aastal pärast Mary Wigmani Läti-visitit. Negro esituste arvustused olid ebamäärased, arvustajad tundusid olevat rohkem huvitatud Labani teooriate ja uuenduste üle arutlemisest. Eesti tantsija Herman Kolt-Oginsky külastas Lätti 1935. aastal, teda peeti omapäraseks tantsijaks, kes otsis tantsukunstis uusi teid.

Tantsuetenduste arvustused aitasid mõista ja hinnata artistide etteasteid, luues moderntantsu diskursuse Läti perioodikas.

Valda Vidzemniece on koreograaf, pedagoog, tantsu-uurija, kes õpetab aastast 2008 Jāzeps Vītolsi Läti Muusikaakadeemias tantsuajalugu ja -teooriat. Magistrikraadi koreograafias on ta omandanud JVLMA-s, doktorikraadi Läti Kultuuriakadeemia kunstide erialal kultuuriteoorias. Doktoritöö „Moderntants Lätis 20. sajandi esimesel poolel“ on ilmunud ka monograafiana. Vidzemniece uurimisvaldkonnad on tantsuajalugu ja -teooria, etnokoreoloogia ja kultuuriteooria, ta on osalenud arvukatel rahvusvahelistel konverentsidel, avaldanud artikleid läti ja inglise keeles.

ANNE TAMM-KIVIMETS

GERD NEGGO JÄLGEDES, LOENG-TÖÖTUBA

Gerd Neggo avaldas nn uue tantsu esindajana Eesti tantsuelule eelmise sajandi alguses kahtlemata suurt mõju. Aastatel 1921–1924 õppis ja tantsis ta Saksamaal Rudolf Labani juures, kes oli üks tema olulisimaid õpetajaid. Labanit peetakse Euroopa modernse tantsu üheks rajajaks. Tema liikumisteooriad on tunnustatud nii tantsu- kui ka teatrivaldkonnas ning neid kasutatakse laias maailmas kuni tänaseni, sealhulgas Eestis. Neggo sõnul töötab Labani tehnika läbi kogu keha ja annab lisaks keha valitsemisele „tantsulise väljendustehnika kogu keha jaoks“. Tantsu juures pidas ta ajastule omaselt oluliseks just kunstilist väljendust, unustamata sealjuures liikumise detailsust ja tantsija head tehnikat. Tants on „hingelise, vaimlise, kehalise elamuse kunstipärane rütmiliselt liikuv väljendus,“ on Neggo öelnud. (Päevaleht, 14.01.1927) Neggo eesmärk oli intelligentsete ja arukate tantsijate kasvatamine.

Loeng-töötoas otsin vastust küsimusele, kuidas võisid Neggo õpilased ja tantsijad omal ajal laval liikuda. Aluseks võtan Neggo ja tema kaasaegsete kirjutised ning teadmised Rudolf Labani liikumissüsteemist, millest olen viimased viisteist aastat oma igapäevatöös tantsuõpetajana lähtunud. Toome Neggo õpetuse kaasaega ja vaatame, kuidas haakuvad Neggo õpetused tänapäeva inimese liikumiskeele ja mõtlemisega. Kas Neggo põhimõtted on endiselt aktuaalsed ning rakendatavad nii tantsijate kui ka tavainimeste poolt? Loeng-töötuba koosneb praktilisest ja teoreetilisest osast: räägime Rudolf Labanist ja Gerd Neggost ning teeme lihtsamaid liikumisharjutusi. Töötuba on mõeldud kõigile, kes tunnevad huvi Labani ja Neggo liikumistehnika(te) vastu. Varasem tantsukogemus ei ole oluline.

Anne Tamm-Kivimets on Tartus tegutseva Just Tantsukooli (asutatud 1984) eestvedaja ja õpetaja. Tantsuhariduse on ta omandanud lugedes, vaadeldes, kogedes ning lugematus arvus töötubades, koolitustel ja kursustel osaledes. Bakalaureusekraadi sai Tamm-Kivimets Tartu Ülikooli Haridusteaduste Instituudis kutseõpetaja erialal; sellele järgnesid õpingud sealsamas haridusinnovatsiooni erialal. Alates 2023. aastast on ta Eesti Tantsukunsti ja Tantsuhariduse Liidu juhatuse liige ning tegevjuht. Tamm-Kivimets pälvis 2013. aastal Eesti Tantsukunsti ja Tantsuhariduse Liidult Gerd Neggo nimelise tantsuõpetaja stipendiumi.

KAI VALTNA

BOX RM OLI KAHTLEMATA 1990NDAD

Box RM oli kahtlemata üks avangardsemaid nähtusi 1990. aastate Eestis tekkinud nüüdistsu maastikul. Toonase Viljandi Kultuurikolledži tantsutudengite omaalgatuslikust kooskäimisest kujunes välja uus vaade liikumisele ja etendamise poliitikale laiemalt, mille mõju on tajutav ka 21. sajandi tantsuskeenel.

Ettekanne keskendub tantsukompanii liikumiskeele ja esteetika analüüsile Yvonne Rainer'i „leitud liikumise“ kontseptsiooni põhjal, võttes vaatluse alla koreograafia kui *readymade*-nähtuse. Maailmas 1960. ja Eestis 1990. aastatel tekkinud nüüdistsants hakkas rõhutama objektiveeritud kehalisust, mis lahutab kinesteetilisest kogemusest modernismile omase subjektiivse mõõtme ja tõstab selle asemel esiplaanile selle objektiveeriva komponendi. See laiendab otsustavalt spektrit, mida tantsuna käsitleda ja kus tants aset võib leida. Niihästi *readymade*-objektid kui ka „leitud liikumiste“ puhul pole teose esteetiline väärtus piiratud kunstniku tehniliste oskustega.

Box RM-i esteetika juurde kuulus etendamine „leitud kohtades“ - mahajäetud restoranis, tühjas basseinis või kabelis, mis rõhutas vajadust koreograafia kontekstualiseerimiseks väljaspool teatri mänguruumi ja kodeeritust. Uus liikumiskontseptsioon ja uus esteetika muutis etendaja ja vaataja suhet, seda mitmeti komplitseerides ning nõudis traditsioonilise arusaama übermängimist etendaja ning publiku vastutuse küsimuses. Marcel Duchampi väide, et loomingulist akti ei tee kunstnik üksi, vaid teos on lõpule viidud alles siis, kui vaataja teeb esteetilise otsuse teose väärtuse kohta, on tänapäeval iseenesestmõistetav teadmine, mida on Eesti nüüdistsantsuskeenel aidanud kinnistada Box RM-i tegevus eelmise sajandi lõpukümnenditel.

Kai Valtna on lõpetanud Tallinna Ülikooli (siis Tallinna Pedagoogiline Instituut) kultuurhariduse erialal 1989. aastal. 1995. aastast omab London Guildhall School of Music and Drama diplomit ajaloolise tantsu õpetamise alal. Samast aastast on tegutsenud TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias, alguses õppejõuna ja nüüd juba kümme aastat tantsukunsti õppekava programmijuhina. Praegu on tema ametinimetus etenduskunstide õppekava tantsu erialajuht. Õpetab etenduskunstide ajalugu ja tantsuanalüüsi. 2024. aastal lõpetas Tartu Ülikoolis magistriõpingud teatriteaduse erialal. Magistritöös uuris Kai Valtna autentsust nüüdistsantsu strateegiana. Kõige uuemate tantsukunsti strateegiate kõrval huvitavad teda ka kehad kultuuriloolises kontekstis.

HEILI EINASTO

TANTSUST KIRJUTAJAD EESTI VABARIIGI ALGUSAASTATEL JA TAASISESEISVUMISE JÄREL

Ajakirjanduses ilmunud tantsukriitika on üks tantsu-uurimise allikaid, mille põhjal saab teha järeldusi sellest, mis millal toimus ja kuidas see vaatajale (kriitikule) mõjus. Tantsukriitikat kirjutavad sageli inimesed, kellel tantsuhariduslik taust puudub, seega vaatavad nad tantsu mitte kui tantsus seespool olijad, vaid käsitlevad selle siseteemasid (liigutuste iseloom, soorituse puhtus) eemalolija pilguga, kellele on tähtis eelkõige see, kuidas tants vaatajale mõjub.

Ettekandes vaatlen kahe perioodi - 1910.-1930. ja 1990. aastatel tantsust kirjutanud autorite tausta, mis on mõjutanud seda, mida nad kirjutavad (ja mida mitte), mis on nende jaoks oluline, milliseid järeldusi nende kirjutiste põhjal saab teha ja mida mitte. Sajandi algul ilmus hulk kirjatöid ka anonüümsetena (mis jäävad valimist välja), kuid vaadeldavate autorite hulgas on Rasmus Kangro-Pool, Jaan Pert, Hanno Kompus, Voldemar Mettus, Henrik Visnapuu, Gustav Suits, Theodor Linde. Sajandi teisel poolel kirjutasid Heino Aassalu, Kadi Herkül, Lea Tormis, Pille Palm, Esta Tatrik, Mark Rais, Aime Hansen, Reet Kudu, Kristiina Garancis (alustas kirjutamist 1997), Toomas Kuter ja Erkki Luuk (alustas kirjutamist 1990ndate lõpus). Mõlema perioodi puhul puudutan põgusalt ka ilmumiskohti (st avaldamisvõimalusi). Viimase perioodi puhul tuginen seejuures ka enda kui 1991. aastal aktiivselt tantsust kirjutama hakanu kogemustele ja teadmistele.

Heili Einasto lõpetas Eesti Humanitaarinstituudi ajaloo ja anglistika erialal, sai magistrikraadi Kesk-Euroopa Ülikoolist soo- ja kultuuriuuringute erialal, seejärel täiendas end DAADI stipendiaadina Rahvusvahelises Naiste Ülikoolis (IFU) Hannoveris ja Bremenis, Turu Ülikoolis ning California Ülikoolis Los Angeleses. Kaitses doktori-kraadi kultuuri-uuringute alal 2016. aastal. Heili Einasto on alates 1991. aastast avaldanud tantsukriitikat ja uurimuslikke tantsuteemalisi kirjutisi, mille eest on teda ka korduvalt tunnustatud. Ajakiri Teater. Muusika. Kino on teda kolmel korral (2002, 2003, 2007) hinnanud aastapreemiaga, Eesti Teatriliit on teda nomineerinud kahel korral Eesti teatrikriitikute Oscarile ehk Reet Neimari nimelisele preemiale: 2012. aastal ning koos Evelin Laglega 2018. aastal kui „tantsuteatri kaardistajaid, kes on lisaks neile iseloomulikule dialoogiformaadile tõusnud esile ka programmilisemate probleemipüstitustega“. Ühena kahest tantsust kirjutajaist on Heili Einasto saanud Reet Neimari nimelise preemia 2013. aastal. 2020. aastal nomineeriti Heili Einasto Priit Põldroosi preemiale, mis „antakse teatrimõtte arendamise, teatriuurimusliku või pikaajalise teatripedagoogilise tegevuse eest“ tema tantsuajaloo uurimise ja jäädvustamise ning pedagoogitöö eest Tallinna Ülikoolis; uurimuse „Rahel Olbrei. Eesti tantsuteatri rajaja“ (2018) ning Mai Murdmaa isiku ja loominguga jäädvustamise eest raamatus „Teekond tantsus“ (2018).

EVELIN LAGLE-NÕMM

TANTSU KÕRGHARIDUSE KUJUNEMINE TAASISESEISVUNUD EESTI ESIMESTEL KÜMNENDITEL

Tantsukultuuri üks olulisi alustalasid on tantsuharidus, mis samm-sammult loob pinnase tantsukunsti maastiku kujunemisele. 1990. aastad olid Eesti kaasaegse tantsu kõrghariduses suur sünni ja plahvatuse aeg.

Kõrghariduse tasemel pakkusid 1990. aastate alguses, niisamuti kui praegu, tantsukoolitust kaks kooli: Viljandi Kultuurikolledž, praegune Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia, ja Tallinna Pedagoogikaülikool, praegune Tallinna Ülikool. Kui 1990. aastate alguses tugines õpe mõlemas kõrgkoolis veel suuresti Nõukogude Liidu haridusministeeriumis kujundatud programmile, siis peagi mõisteti, et elujõuline arengusuund liigub uuemate tantsustiilide poole. Ettekandes käsitlen uute, kaasaegsetel suundumustel tuginevate õppekavade loomist 1990. aastatel Tallinna Pedagoogikaülikoolis ja Viljandi Kultuurikolledžis ning loon paralleele kaasaegse tantsuõpetusega Eestis perioodil 1910–1930.

Evelin Lagle-Nõmm lõpetas 2009. aastal Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia tantsukunsti eriala ja 2012. aastal Tallinna Ülikooli Kunstide Instituudi koreograafia eriala magistriõppe. Ta on kirjutanud aastast 2007 tantsukriitikat ning -uurimuslikke artikleid erinevatele väljaannetele. Eesti Teatriliit nomineeris Lagle-Nõmme 2016. aastal Reet Neimari nimelisele kriitikaauhinnale ning 2018. aastal samale auhinnale koos Heili Einastoga. Aastast 2011 on Lagle-Nõmm Eesti Tantsukunsti ja Tantsuhariduse Liidu internetiväljaande Tantsu KuuKiri toimetaja. Aastatel 2015–2019 oli ta TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias balleti ja moderntantsu ajaloo lektor.

VESTLUSRING TANTSUAJALUGU – KEDA HUVITAB?!

Vestlusringis kõnelevad eri põlvkondade eesti tantsuvaldkonna esindajad Kristina Paškevicius, Sveta Grigorjeva ja Mart Kango. Vestlust juhib tantsukriitik Marie Pullerits.

Kellele ja kellega on vaja tantsukunstist rääkida? Miks on selle kaduva kunsti pärandi talletamine oluline? Mida on oluline jäädvustada ja mis on tantsu puhul üldse jäädvustatav, talletatav, pärandatav? Kuidas on Eesti tantsukunst eri perioodidel peegeldanud siinseid ühiskondlikke väärtusi, uskumusi ja sotsiaalseid tavasid ning millist rolli kannab see ühiskondlikul tasandil tänapäeval?

Vestlusringi on oodatud kuulama kõik tantsukunsti, tantsu- ja teatriloo huvilised, uurijad ja praktikud. Publik on oodatud kaasa mõtlema ja arutlema!

SAATEPROGRAMM

KURAATORITUUR TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMI NÄITUSEL

“PÖÖRASED LOOD TEATRIST JA MUUSIKAST”

10. oktoober kell 17.30–18.30, alguspunkt Süda saal

100 aasta jooksul on teatri- ja muusikamuuseumi kogunenud arvukalt esemeid, mis on sama erilised kui lood, millest nad räägivad, ja inimesed, kellele nad on kuulunud. Nende lugude kaudu avaneb maailm, milles on nii kurbust kui rõõmu, nii uusi algusi kui viimaseid hüvastijätte, nii igavest armastust kui väikseid vallatusi, nii sportlikku viha kui mängurõõmu. Näitusele oleme välja valinud 100 eset muuseumikogust ja saatnud neid lugude ning mälopiltidega.

KOGUMIKU “VIERAITA NÄYTTÄMÖLLÄ – SUOMEN JA VIRON TEATTERI- JA TANSSISUHTEET” (“KÜLALISED LAVAL – SOOME JA EESTI TEATRI- JA TANTSUSUHTEED”, 2024) ESITLUS. Raamatut tutvustab Anneli Saro.

10. oktoober kell 18.30, Süda saal

Teater on nii Soomes kui ka Eestis olnud see kultuuriline ankur, mis on määranud rahvuse olemust ja väärtusi ning loonud piiriüleseid sidemeid. Etenduskunstide vahendusel on tugevdatud ühtekuuluvust ja tehtud kultuuridiplomaatiat. Omal ajal õnnestus teatrikunstil praotada isegi raudset eesriiet. „Külalised laval“ käsitleb Soome ja Eesti rikkaliku teatri- ja sealhulgas tantsumailma koosmõju 19. sajandist 21. sajandini. Teater on nagu peegel: ta toob esile ja näitab meile seda, mis kaht naabermaad ühendab, aga ka seda, mis eristab. Maadevahelisel kultuurisillal on olnud palju ehitajaid, teatri puhul Hella Wuolijoki, Kristian Smeds ja Sofi Oksanen, kui mainida vaid mõnda. Soome ja Eesti on praegugi tugevad teatrimaad, kelle koostöö saab pidevalt uusi vorme. Ühisettevõtmisena on sündinud ka „Külalised laval“, mille autorid on Helsingi Ülikooli ja Tartu Ülikooli teadlased.

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMI ARHIIVI KÜLASTUS

11. oktoober kell 10.30–12.00. Kogunemine kell 10.00 teatri- ja muusikamuuseumis või 10.25 Maarjamäel lossivärvate juures.

Tuuril tutvustavad muuseumi koguhoidjad teatri- ja muusikamuuseumi arhiivkogu, fotokogu ja raamatukogu. Külastuse fookus on tantsuga seotud materjalidel, nende kogumisel ja säilitamisel.

SÜTITAJAD, TANTSULAVASTUS

11. oktoober kell 19.30, Kanuti Gildi SAAL

Sveta Grigorjeva taktikepi all jõuab Kanuti Gildi SAALI lavale aegadeülene rändtsirkus SÜTITAJAD. SÜTITAJAD on korruga nii triksterid, erootilised kehahäkkerid, mõtete painutajad, parema maailma supermanifesteerijad kui ka allakäigu kiirendajad. SÜTITAJAD võtavad šnitti radikaalsest ergutamisest, militantsest rõõmu otsimisest, neoliberaalse maailma motivatsiooni-diskursusest ning keeravad sellele kõigele ajastuomase vindi peale. Kas tegemist on heade või halbade tüüpidega? Kas see on *status quo* õonestamise katse või hoopis kapitalismi-karneval? Tule ja otsusta ise! SÜTITAJAD on unistajad. SÜTITAJAD sülitavad, mida sülg suhu toob – või ei too. SÜTITAJAD protestivad tantsides. SÜTITAJAD kutsuvad korruga nii tundlikule radikaalsusele kui ka radikaalsele ekspressiivsusele. SÜTITAJAD panevad end põlema. SÜTITAJAD panevad sind põlema. SÜTITAJAD annavad tiivad.

Sveta Grigorjeva on Eesti koreograaf, tantsija, luuletaja ja kriitik. Tema lavastuste hulka kuuluvad näiteks „TEKHNE“ (2020) ja „FAKERZ“ (2021), „Tantsud, mille saatel uinuda, unistada ja vastupanu osutada“ (2022), mis pärjati parimaks tantsulavastuseks 2023. aasta Teatriauhindadel. Ta on ka üks tänavustest Sirbi laureaatidest. On avaldanud kolm luulekogu: „kes kardab sveta grigorjevat“ (2013), „American beauty“ (2018) ja „Frankenstein“ (2023). Kunstnikuna huvitab teda spinozalik „me ei tea siiani, milleks keha on võimeline“ lähtestus ning tihtipeale just ekspressiivse keha ja teksti võimalik subversiivne olemus ja potentsiaal. Grigorjeva on tantsinud nii enda kui teiste töödes Eestis ja välismaal. Aastal 2022 sai teise magistrikraadi Justus-Liebigi ülikoolis Giessenis Saksamaal ning alustas sügisel 2023 nooremteadurina doktoriõpinguid Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias. Konverentsil osalejale kehtib sooduspilet.

**“NÕELA JA NIIDIGA VLADIMIR TARASSOVI JÄLGI AJAMAS”,
TEKSTIILIKUNSTNIK EVELYN ERVINI POP-UP VÄLJAPANEK
10. ja 11. oktoober, Assauwe torn**

Evelyn Ervini tikandite inspiratsiooniallikaks on Vladimir Tarassovi (1896-?) laiahaardeline rahvusvaheline tantsijakarjäär, mille jooksul puutus ta nii geograafilises kui tantsulises mõttes kokku erinevate kultuuridega. Tarassov oli klassikalise balleti haridusega kabareetantsija, kelle loomeperioodi kuldaeg jääb 1920.-1930. aastatesse. Koos Nicolas Titzé ja Lydina Saddega astus ta üles Prantsusmaa kuulsamates varieteeteatrites, teiste seas Moulin Rouge'is ja Folies Bergère'is.

Eksponeeritud rõivastelt leiab glamuurse lavafoto tantsust, mille pealkiri oli tõenäoliselt “Siniste lindude tants”. Seda fotot kasutas Tarassov oma etteastete reklaamiks erinevates riikides, sh Eestis, kus ta küll viibis harva. Pilt on digitaalselt puhastatud ning siiditrüki abil erinevatele kangastele trükitud. Punktiline fotopind võimaldab suurepäraselt klaashelmeid ja litreid joondada ning monokroomse pinna värviliseks muuta, ühtlasi näitlikustades, kuidas lavakostüümid võisid erinevatel perioodidel välja näha.

Tekstiilide autor Evelyn Ervin omandas kunstihariduse Eesti Kunstiakadeemias, tema peamiseks väljendusvahendiks on tekstiil ja erinevad tikandivormid. Ervin tunneb elavat huvi muusika ja visuaalkunstide vastu, ta on mänginud saksofoni ansamblites Müstika, Vennaskond ja Soterios. Vladimir Tarassov oli tema vanavanaisa vend.

KONVERENSI TOIMUMISKOHAD:

Süda saal ja Assauwe torn
Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum
Müürivahe 12
10156 Tallinn

Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi arhiiv
Maarjamäe loss
Pirita tee 56
12011 Tallinn

Kanuti Gildi SAAL
Pikk 20
10133 Tallinn

Graafiline disainer: Kätlin Tischler-Süld
Keeletoimetaja: Hille Saluäär
Tõlge: LUISA tõlkebüroo ja Kulle Raig
Tehnik: Taavi Tuisk

Konverentsi toetab:

Kaanefoto
Fotol on identifitseerimata tantsija.
Fotograaf: tundmatu
Foto: Alvar Loogi erakogu